

Könyvtár a kertben, kert a könyvtárban

Óbuda zöldkönyvtára és speciális szolgáltatásai

Szépvolgyi Katalin

Négy éve a fővárosban új hazai zöldkönyvtár nyitotta meg kapuit. Az Óbudai Platán Könyvtár fiókkönyvtáraként 2004 óta működő teremkönyvtár évek óta várt az Ezüsthely u. 16. szám alatti, helyi műemlékvédelem alatt álló romos épület felújítására, annak reményében, hogy nemcsak a közkönyvtári szolgáltatásait tudja bővíteni és fejleszteni, de zöldkönyvtári törekvéseit és céljait is megvalósíthatja.

A 2018 júliusában immár Ezüsthelyi Könyvtár néven megnyílt intézmény kezdetektől nyújt speciális szolgáltatásokat a vonzáskörzetben élők számára, sőt a paletta évről évre bővül, reagálva az újonnan jelentkező használói igényekre. A mindennapi működésünket akkor és azóta is szervesen áthatja az öko szemlélet, igyekszünk érzékenyíteni és példát mutatni direkt és indirekt módon is. Zöldkönyvtári tevékenységünket 2020-ban egyedüli magyar intézményként, és harmadikként Magyarország történetében az IFLA-ENSULIB Zöld Könyvtár díjazással ismerte el. A vevőközpontúságunknak és a gördülő tervezésnek köszönhetően innovációink megtalálják célközönségüket vagy éppen fordítva, a célközönség nyeri meg azt magának. Mára a használóinkkal szoros és produktív a kapcsolatunk. Értékelik a lelkesedésünket, az ötleteinket, erőfeszítéseinket, azt, hogy valami egyedinek lehetnek részesei, haszonélvezői. Mi pedig mindennél jobban értékeljük az ő véleményüket. Családias hangulatú mindennapjaink, közös együtt gondolkodásunk és kölcsönös érzékenységünk alapja az az út, amire az Ezüsthelyi Könyvtár megnyitásakor léptünk. De honnan is jöttünk és hová is tartunk? (1. ábra)

Tárgyszavak: könyvtár, középület, közösségi tér, fenntartható fejlődés, emberi ökológia, zöld könyvtár

Könyvtárunk az Óbudai Platán Könyvtár fiókkönyvtáraként működik 18 éve Óbuda-Békásmegyer Önkormányzat fenntartásában. 2004. és 2018. május között a Békásmegyeri Közösségi Ház épületében teremkönyvtárként nyújtottunk könyvtári szolgáltatásokat a lakosoknak, mindössze 60 m²-en. A kicsi, de meghitt és családias hangulatú könyvtár gyorsan népszerűvé vált hagyományos szolgáltatásaival és igazi közösségi találkozóhellyé nőtte ki magát. Azonban az idő múlásával szűkössé vált a rendelkezésre álló hely és a szolgáltatásbővítés sem volt lehetséges, amit a közkönyvtári trendek fejlődése és az újabb használói igények indukáltak. Sürgetővé vált, hogy a fiókkönyvtár részére egy új helyszínt találjunk. (2. ábra)

Kérésünket az akkori fenntartó meghallgatta és támogatta, így 2018. januárban a Hadrianus Fejlesztési

Program keretében megkezdődött az Ezüsthely u. 16. szám alatti, évek óta üresen és elhagyatottan álló ház felújítása és átalakítása könyvtári funkcióra. (3. ábra)

1. ábra Az Ezüsthelyi Könyvtár ma (szerző: Tóth Éva)

2. ábra A Békásmegyeri Közösségi Ház épülete

3. ábra Az Ezüsthegy utca 16. sz. alatti épület évek óta elhagyottan állt

Már a költözés előtt láttuk, hogy „új” könyvtárunknak sajátos adottságai lesznek, amikre alapozva zöldkönyvtárként kezdhetjük meg működésünket. Tisztában voltunk kivételes helyzetünkkel, hiszen sok közintézménynek nem adatnak meg ilyen feltételek, ezért arra törekedtünk, hogy minden adottságot céljaink szolgálatába állítsunk és minimálisra csökkentsük az eltékozolt lehetőségek számát. A felkészülésben segített minket, hogy központi könyvtárunkban, az Óbudai Platán Könyvtárban már 2016-ban megfogalmazódott intézményi szinten a környezetvédelem iránti elköteleződés. Voltak tehát jól bevált példák és a zöldszolgáltatások bevezetéséhez kapcsolódó közvetlen tapasztalatok. Létrehoztunk egy Ezüsthegy-team nevű projektcsoportot, aminek legfontosabb feladata az új könyvtár állomány-összetételének, működési feltételeinek, szolgáltatásstruktúrájának és rendezvénykonceptiójának kialakítása volt. Mindezt a környezettudatosság jegyében. Szükség volt erre azért, mert a korábbi fiókkönyvtárban ugyan voltak zöldülést célzó lépések, mint például a szelektív hul-

ladékgyűjtés, papírnélküli iroda, de a helyszín és az ingatlan adottságai szűkös határt szabtak e törekvéseknek. Az Ezüsthegy-team hónapokig tanulmányozta a hazai és külföldi szakirodalmat, valamint a zöldkönyvtárak tevékenységét, amit összevetettünk a rendelkezésre álló erőforrásokkal és potenciálokkal. Végül megszületett a közkönyvtári funkcióval egyenrangú zöldkönyvtári funkció tartalma és Óbuda zöldkönyvtára a környezettudatos szemléletével és speciális szolgáltatásaival azóta is egyedülálló példa az országban. (4. ábra)

Speciális adottságok

Az Ezüsthegy Könyvtár kivételes adottságai közül az egyik legfontosabb az **ingatlan elhelyezkedése**. Békásmegyer Budapest 3. kerületének északi városrésze, 1950 előtt önálló településként létezett¹. Lakosságszáma megközelítően 40000 fő (a KSH 2001-es felmérése szerint: 38 169 fő²). Békásmegyer alapvetően két részre tagolódik: a panelházakból álló lakótelepi övezet és a több száz éves múlttal rendelkező Ófalu. Békásmegyer-Ófalu a régi Békásmegyer megmaradt része, egy kertes családi házas övezet a József-hegy és az Ezüsthegy lejtőin. (5. ábra)

A két lakóközvet ugyan jellegében teljesen különbözik egymástól, mindkettőben megjelent az igény a szabadtéri, kerti szolgáltatásokra és mindkét közvet lakosai fogékonyak a zöld alternatívákra.

4. ábra Az Ezüsthegy Könyvtár látványterve (forrás: obuda.hu)

5. ábra Békásmegyér műholdas képe (forrás: Google Maps)

A panellakásokban élők körében évek óta jellemző a növekvő érdeklődés a közösségi kertek művelése, az előkertek gondozása, a balkonkertészet, a „konyhakert erkélyen, lakásban” és a Slow Food mozgalom iránt. Ezt a törekvést a 3. kerületi önkormányzat is tartósan ösztönzi, a támogatás változatos formáit biztosítja, úgymint pályázatok útján az eszközök, palánták és egyéb kiegészítők beszerzése, zöldzsákok, esővízgyűjtők, komposztálók térítésmentes nyújtása. (6. ábra)

Ófalu családi házaiban élő látogatóinkat a konyhakertek, dísznövényágyások gondozása, a háziállattartás és a „visszatérés a hagyományokhoz” életmód teszi érdekeltté. Egyre nagyobb az érdeklődés a városrész agrotörténete és agrokulturális értékei iránt. Emellett egyre erősödik a Slow Food mozgalom, melynek fő feladata a helyi termékek és termelők, helyi élelmiszerek, étkezési hagyományok támogatása, védelme, de mellette erős közösség-összekovácsoló ereje is töretlen. Törekvéseiket a helyi civil szervezetek és 2018. július óta könyvtárunk is segíti.

„Békásmegyérre évtizedek óta úgy gondolunk, mint hatalmas toronyházak tömegére, ahova nem is látogatunk el, hacsak nem akad valami dolgunk ott. Pedig a panelerdő tövében egy több száz éves falu virul, amely nemcsak gyönyörű házaival, hanem eleven közösségi életével is vonzó lakóhely, és látnivalónak sem utolsó. ... A fővárosban valóban kuriózumnak számít, hogy egy egész negyed megőrizze eredeti, falusi jellegét. Békásmegyér első említése 1368-ból való, a terület ekkori tulaj-

donosai az óbudai apácák voltak. ... A falu a török hódoltság végére, a XVII. század második felére szinte teljesen elpusztult. ... Az 1740-es évek körül kezdték német telepésekkel ismét benépesíteni, és hamarosan virágzó községet építettek itt. ... Az épen maradt parasztházak, köztük négy műemlék és az utcák ennek a kornak az arculatát idézik.”³

Ebben a sváb faluban hozta létre Budapest első Tündérműtervét a Boldog Salamon Kör, Békásmegyér-Ófalu kulturális egyesülete és a falu legaktívabb civil szervezete, az Óbor-kör kezdte el, és működteti a mai napig Ófalu közösségi kertjét. (7. ábra)

Szintén kedvezően hatott zöldkönyvtárunk kialakítására az **ingatlan jellege**, mivel a 869 m² alapterületű ingatlanból mindössze 231 m² maga az épület, a fennmaradó rész a külső terület. Hazánkban, de külföldön is ritkaságnak számít, ha a belső terek mellett kültéri elemek is tartoznak egy könyvtárhoz vagy közintézményhez. Tisztában voltunk kivételes helyzetünkkel, és igyekeztünk minden lehetőséget kihasználni. Ezüsthelyi Könyvtárunkban a gondos tervezésnek köszönhetően kialakításra került udvar, közösségi játszótér, kert és pince. A mi feladatunk volt végiggondolni, hogy zöldkönyvtári célokra hogyan használtsuk ezeket a tereket. Nemcsak a hasznosságra, az esztétikai megjelenésre is figyeltünk, például, ahol lehetett ágyásokat, virágoskerteket alakítottunk ki, ami később a szabadtéri olvasóterem hangulatát is meghatározta. A bájosságot a telek elhelyezkedése kölcsönzi a létesítménynek. Könyvtárunk az ófalui részen található a hegyvidék lábánál.

6. ábra Képek a zöldülő Békásmegyerről

A domborzati viszonyoknak köszönhetően kertünk néhány méterrel magasabban helyezkedik el az épület alapszintjéhez képest, egyedivé és jellegzetessé téve ezzel a helyszínt. (8. ábra)

Az Ezüsthegyi Könyvtár további egyedi adottsága, hogy az épületet **környezetbarát épületgépészeti megoldásokkal** tették „zölddé”. Minden mesterséges fényforrás LED-es világítóeszköz, a világítótestek átlagos élettartama 25–30 év. A helyiségek természetes fénnel való ellátottsága magas

a számtalan nyílászáró, pavilonablak, valamint a tetősíklakok (bevilágítók) beépítésének köszönhetően. Az áramfogyasztás minimális az energiatakarékos eszközök jóvoltából. A mennyezet- és padlófűtéssel kombinált, alacsony hőmérsékletű levegő-víz hőszivattyú megújuló energiával működik. A rendszer energiahatékonysági besorolása kielégít minden zöld építési követelményt, fenntartható módon biztosítja könyvtárunk számára a fűtést, hűtést és a melegvíz-ellátást. (9. ábra)

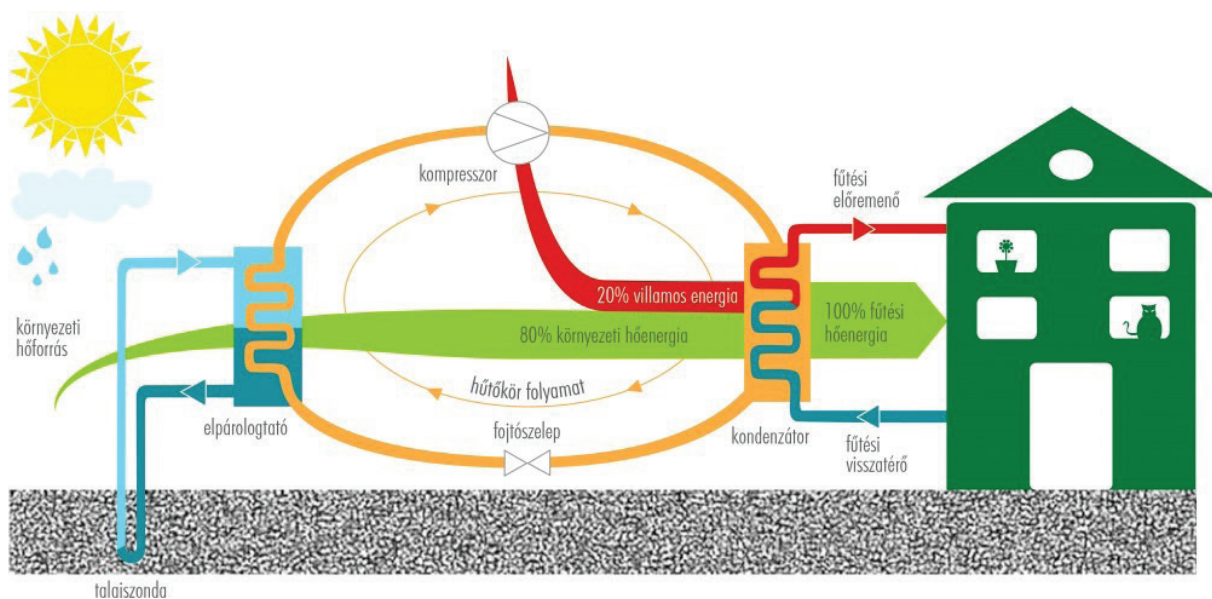

8. ábra Az Ezüsthegyi Könyvtár kertje

7. ábra Képek Ófaluról (szerzők: helyi lakosok)

Céljaink megvalósítását támogatta Óbuda-Békásmegyér Önkormányzata is, egy zöld projektekben rendkívül gazdag, **környezetvédelemre érzékeny és gondoskodó fenntartó**, aki kiemelten kezeli a környezetvédelem, a fenntarthatóság kérdését. A számos jó gyakorlatnak, környezetvédelmi-klimavédelmi programok települési megvalósításának és a hatékony szemléletformáló tevékenységének köszönhetően Óbuda 2022. május 15-én elnyerte a főváros legklimabarátabb kerülete címet. A pályázók olyan klímatudatosság iránt elkötelezett települések, amelyek rendelkeznek példaértékű intézkedésekkel, beruházásokkal vagy stratégiákkal, tevékenységük hozzájárul a természeti erőforrások fenntartható használatához, ezáltal természeti örökségeink megőrzéséhez. (10. ábra)

9. ábra A hőszivattyúk működési elve (forrás: <https://www.oktoklima.hu>)

10. ábra Klímabarát Díj 2021 (forrás: <https://obuda.hu>)

11. ábra Az Ezüsthgyi Könyvtár munkatársai

Végül, de nem utolsósorban a korábban említett intézményi elköteleződés mellett formálódott egy zöld szemléletre fogékony, kreatív csapat is. A munkájukat az Ezüsthgyi Könyvtárban megkezdő könyvtárosok egybehangzó közös célja volt az öko specializáció támogatása. Így lehetett a kezdetektől zöldkönyvtár Óbuda „új” könyvtára. (11. ábra)

Napjainkban

Küldetésünk, hogy könyvtárunkban a közkönyvtári funkció egyenértékű és összhangban legyen a zöldkönyvtári funkcióval. Célunk, hogy a könyvtári alapfeladatokon túl az öko szemlélet az intézmény életében folyamatosan jelen legyen, a fenntartható fejlődést, a környezetvédelmet és a környezettudatos magatartást népszerűsítsük. Könyvtári eszközökkel felelősségre neveljük, élménypedagógiai módszerekkel érzékenyítjük a könyvtárhasználó gyerekeket. Valamint aktív részvétellel támogassuk a fenntartói és helyi öko kezdeményezéseket, programokat.

Az eddig sikerrel megvalósított zöldkönyvtári eredményeink skálája széles. Együttműködési megállapodást kötöttünk több helyi civil egyesülettel

és közösséggel. Partnereink között található közösségi kertet üzemeltető civil kör, hagyományörző tevékenységet folytató egyesület, de speciális pedagógiai programmal rendelkező általános iskola is. Sajnos a pandémia ezeket a kapcsolatokat visszavetette, de dolgozunk a helyreállításukon és folyamatosan kutatjuk az új együttműködési lehetőségeket. Tagjai vagyunk a Magház Közösségi Hálózatnak és a PlantTogether virtuális közösségnek is. Partnerként veszünk részt az élhető, fenntartható település megteremtésében, azaz a kerületi zöld projektekben. Támogatjuk a fenntartói, helyi és egyéb zöld kezdeményezéseket. Az alábbi öko-kampányokhoz csatlakoztunk:

- *Takarítsuk ki Óbudát!* – A harmadik kerületi önkormányzat takarítási kampányának célja, hogy közös összefogással gyűjtsük össze az őszi lombhullás idején keletkező nagy mennyiségű zöldhulladékot és a közterületeket tisztítsuk meg az eldobált, vagy illegálisan otthagytott szeméttől.
- *Komposztálj!* – A harmadik kerületi önkormányzat komposztáló programja, mely elősegíti az intézményekben, háztartásokban keletkező, komposztálható hulladékok gyűjtését és feldolgozását, ezzel is csökkentve a hulladéktermelést.
- *Nézzünk szembe a klímaváltozással!* – A projekt keretében a lakossági szemléletformáló programok megvalósítására létrejött Békásmegyeri Klímakör támogatása.
- *Passzold vissza, tesó!* – A Jane Goodall Intézet, az Afrikáért Alapítvány és a Védegyelet Egyesület közös kampánya, amely a magyar háztartásokban használaton kívülre került mobiltelefonok gyűjtését célozza meg.
- *CseppetSem!* – Óbuda-Békásmegyer Önkormányzat kezdeményezése a lakossági használtolaj-gyűjtésére és leadására a kerületben a CseppetSem! program részeként.
- *A víz érték!* – A klímaváltozás miatt az aszályok egyre sűrűbben követik egymást, így egyre nagyobb érték a tiszta víz. A harmadik kerületi önkormányzat csapadékvízgyűjtő tartályok biztosításával segíti az esővíz gyűjtését, felhasználását, mely programhoz könyvtárunk is csatlakozott.
- *Re-Bat használt elemgyűjtő pont.* – A veszélyes hulladéknak minősülő szárazelemek és akkumu-

látórok kényelmes és biztonságos elhelyezését tesszük lehetővé a felhasználók számára elérhető távolságban. (12. ábra)

2018 óta nagy gondot fordítunk az állatbarát szemléletünk kiteljesítésére. Nemcsak a látogatóinkat kísérő házi kedvencek kényelméről gondoskodunk kihelyezett játékokkal, friss vízzel, árnyékos pihenőhellyel, de a kertünkben, udvarunkon megforduló egyéb állatok védelméről is. A meleg hónapokban több helyre kihelyezünk itatókat a madarak, gyíkok és rovarok számára, illetve rendszerítettük méh- és rovarhoteleinket. A madarak költését segítjük madárodú fenntartásával, tisztításával, télen pedig a táplálékkeresésüket segítjük az etetők töltésével. 2021-ben elnyertük a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Madárbarát munkahely címét. (13. ábra)

A könyvtári szolgáltatásokkal kapcsolatos szállítási feladatokat egy NISSAN e-NV200 Acenta Aut. 40 típusú elektromos autóval végezzük, és kiépítettünk egy e-töltőállomást a könyvtár udvarán az autó töltéséhez. A könyvtár udvarán található 4 férőhelyes biciklitárolóval arra ösztönözzük olvasóinkat, hogy autó helyett inkább gyalog vagy kerékpárral érkezzenek a könyvtárba. A 4 férőhely már a nyitáskor kevésnek bizonyult, ami azonban

13. ábra Madárbarát munkahely cím

a leleményes látogatóinknak nem okozott fennakadást, így vált az udvar egy része és a veranda is bicikliparkolóvá.

Könyvtárunkban bevezettük a szelektív hulladékgyűjtést mind a bel-, mind a kültéren. A komposztálható hulladékot a kertünkben található komposztálóban gyűjtjük és felhasználjuk tantermeink és fűszerkertünk gondozásához. Ahogy az esővizet sem hagyjuk kárba veszni, az esővízgyűjtő-tartály tartalmával öntözzük az udvari ágyásokat és balkonnövényeinket, csökkentve ezzel is a vezetékesvíz-használatot. A zöldhulladék mellett, használt sütőolaj és használt elem gyűjtőpont is lettünk. (14. ábra)

12. ábra Zöld kampányok az Ezüsthelyi Könyvtárban

14. ábra Szelektív hulladékgyűjtés beltéren, kültéren

Az esztétikai élmény és az otthonos komfortérzet fokozásához növényekkel díszítettük az olvasói tereket. Nemdohányzó intézmény vagyunk. A mindennapi működés során környezettudatos döntéseket hozunk. Az irodai tevékenységünkben ügyelünk a papír alapú adminisztráció minimalizálására. A Microsoft 365 termékcsalád programjait és felhőszolgáltatását használjuk napi munkánk során, mely lehetővé teszi a papírmentes iroda megvalósítását. Minden, a könyvtárban keletkező, kidobásra szánt alapanyagot megpróbálunk újra hasznosítani. Ahol lehet, az öko eszközöket részesítjük előnyben. Például: fa tárolókban raktározzuk a folyóiratok archív számait, vesszőből fonott tárolókban helyezük el a kölcsönözhető ernyőket és olvasószemüvegeket, újságpapír felhasználásával készült fonott kosarakat használunk egyéb eszközök tárolására. A gyerekkönyvtárba természetes vagy újrahasznosított anyagokból készült játékokat szereztünk be. (15. ábra)

Kialakítottuk az „Ökosarok” gyűjteményt külön a felnőtteknek és külön a gyerekeknek, ahol a természetvédelemről, a fenntartható fejlődésről és ökológiai problémákról szóló irodalmat gyűjtöttük egybe. Már az előkészítés fázisában, jóval a költö-

zés előtt elkezdtek a speciális állomány gyarapítását, hiszen tudtuk, hogy ha zöldkönyvtárként nyitunk, rendelkezünk kell olyan alapállománnyal, amiből legalább az ismeretterjesztés és az alapvető szakinformációk szintjén tájékoztatni tudunk. Jó hír, hogy az utóbbi években sok életkor-specifikus kiadvány jelent meg a témában, így nem jelent gondot a különböző korosztályok számára szakirodalommal feltölteni ezeket a polcokat, illetve az ezekre épülő tevékenységek, mint például a tematikus foglalkozások, programok, érzékenyítés is könnyebbé vált. (16. ábra)

Az állományunk mellett a rendezvényeinket is „zölddé” tettük. Kialakítottuk az öko szemléletű könyvtári rendezvénykonceptiókat. 2018 óta a koronavírus-járvány megjelenéséig folyamatos volt előadásorozatunk „Gyógynövényekkel a testi-lelki egyensúlyért” címmel, amiben Polyák Ágnes gyógynövény-botanikus szakértő volt az állandó partnerünk. A pandémia alatt a többi könyvtárhoz hasonlóan online folytattuk az előadásokat, majd 2021 őszől „Ezüsthegy Kincsei” címmel ismét jelenléti programsorozatban gondolkodhattunk, amit 2022-ben egy sikeres NKA-pályázatnak köszönhetően folytattunk. Zöldkönyvtári rendezvény-

15. ábra A környezettudatos mindennapok

16. ábra Felnőtt és gyerek ökosarok-különgyűjtemény

profilunkban (az Öko-kreatív klub mellett) ennek a programsorozatnak jut a főszerep. Prioritást élvez az éves rendezvényterv kialakításánál, a szervezési feladatoknál és az erőforrások elosztásánál is. Az „Ezüsthegy Kincsei” olyan ismeretterjesztő előadásorozat volt, ami a környezet- és egészségtudatos életmód támogatása mellett a lakókörnyezetünk közelében fellelhető, természetből növényvilág megismerését szolgálta. Azokét, amiket nem ismerünk, vagy nem tudjuk, hogyan használjuk, pedig segítségünkre lehetnek az egészséges mindennapokban. Megtanultunk a növényekre mint megújuló természeti forrásokra gondolni, amik segítenek az ökológiai lábnyomunk csökkentésében. Megtapasztaltuk a natúr kozmetikumok előnyét, melyek teljesen mentesek az allergizáló mellékhatásoktól, egyénileg elkészíthetők és mindenki a saját maga kedvére állíthatja össze őket.

Az előadásorozat mellett elindítottuk saját öko klubunkat is. Először „Családi zöld kuckó” néven, aminek célja a környezettudatosságra nevelés és a család egészséges életmódra váltásának elméleti segítése volt. Mivel ebben a formában nem volt annyira népszerű, újraterveztük és „Öko-kreatív klub” néven új szellemben folytattuk. Nagyobb hangsúlyt kaptak a családok mindennapjaiban is hasznos tárgyak elkészítése, a hétköznapi alapanyagokból is megvalósítható ötletek és praktikák. S miközben készülnek az öko-kreatív csodák, a beszélgetések során jutnak célba a környezettudatos életmóddal kapcsolatos információk, tudnivalók. Az új koncepció olyan nagy népszerűségnek örvend, hogy foglalkozásaink szinte kivétel nélkül telt házasak. Eddig készítettünk instant kertet, vászontáskát, tönkölpelyvával töltött párnát, kézműves levendula szappant, gyógynövényes illatpárnát, méhviaszos kendőt. (17. ábra)

A rendezvényeken kívül összeállítottuk könyvtári tematikus zöldfoglalkozásainkat is, amit óvodai és iskolai csoportok is igénybe vehetnek. Kérés esetén a foglalkozásainkat személyre is szabjuk, annak megfelelően, hogy melyek a csoport előzetes ismeretei. Tavasztól őszig „Lombsátorozó” címmel öko játszótér tartunk a gyerekeknek a szabadteren. Emellett kerti táborokat, egyéb szabadtéri és kreatív programokat is szervezünk. Mozgókönyvtári szolgáltatásunkkal az „Ezüsthegyi Felfedezővel” külső rendezvényeken is részt veszünk.

17. ábra Az Ezüsthegyi Könyvtár Öko-kreatív klubja

Saját programjaink mellett örömmel adunk helyet társszervezetek, civil közösségek öko szemléletet népszerűsítő tevékenységének. 2019 óta a COVID-19 járvány megjelenéséig a Békási Klímakör a könyvtárunkban tartotta klubfoglalkozásait, amit a könyvtárba betérők szabadon látogathattak.

Speciális zöldkönyvtári szolgáltatások

A könyvtári szolgáltatások mellett zöldkönyvtári szolgáltatásokat is nyújtunk látogatóink számára. Ezek olyan könyvtári környezetre formált szolgáltatások, melyek fő szellemisége a környezettudatosság. Esetenként a speciális szolgáltatások jellemzői párhuzamosságot mutatnak egyes könyvtári szolgáltatással, sőt könyvtáros kompetenciákat igényel szakember működtetésük. Mivel a speciális zöld szolgáltatások tárháza széles, elindításukban fontos volt, hogy mérlegeljük a rendelkezésre álló feltételeket és a használók részéről a fogadókészséget. Könyvtárunk esetében a korábban már említett sajtósági tényezők határozták meg és segítették megvalósításukat, melyek közül néhány sikeressége vagy egyedisége rövid idő alatt kiváltotta a látogatók, a hazai könyvtári szakma és a fenntartható fejlődésért tevékenykedő közösségek figyelmét is.

Szabadtéri olvasóterem

Könyvtárunk közösségi szintérré vált, ahol a kölcsönzés mellett a látogatók a programokon való részvétel és kikapcsolódás céljából is érkeznek. Jó helyszínt nyújtanak ehhez nemcsak a beltéri, de a kültéri részek is, mint például a közösségi játszótér.

tér, udvar és kert. Különösen a lakótelepen élők körében erős az igény a szabad levegőn, zöld környezetben eltöltött szabadidős tevékenységekre, pihenésre. Köztudott a friss levegő, a kert és a zöld növények rekreációs, jótékony hatása a mentális, fizikális és pszichikai állapotra. A szabadtéri olvasóteremmel hozzájárulunk a stresszcsökkentéshez, a feloldódás előmozdításához. Nyugodt környezetet teremtettünk az elmélyülésre vágyók számára, ugyanakkor gondoskodunk a társas érintkezés feltételeiről is. A májustól októberig berendezett szabadtéri olvasóteremhez beszereztük és folyamatosan bővítjük a bútorokat: kültéri padokat, nyugágyakat, függőágyat, napernyőket, piknikpadot, plédeket. Az udvaron kialakított közösségi játszótér fő célja a gyermekes családok kapcsolatteremtésének elősegítése és megőrzése. A szabadtéri olvasóterem-szolgáltatáshoz a gyerekek részére a jó állapotú ajándékkönyvekből szabadtérben használható gyűjteményt képeztünk, és ezt folyamatosan frissítjük, cseréljük. A dokumentumokat a kerti játszótér mellett helyeztük el a kültéri játékokkal együtt. A felnőttek részére külön gyűjtemény nem készült, ők bemutatás után az állományba vett könyvtári dokumentumokat olvashatják a friss levegőn. (18. ábra)

18. ábra Szabadtéri olvasóterem az Ezüsthgyi Könyvtárban

Fűszer- és gyógynövénykert a könyvtár kertjében
Kezdetből fontosnak tartjuk, hogy megteremtjük a belső és külső tér közötti kapcsolatot. Az összekapcsolás egyik pontja a könyvtár kertjében, a látogatókkal közösen gondozott és termelt fűszer- és gyógynövénykert. Kertünkben három magasságyást építettünk a helyi közösségi kertet fenntartó Óborkör Kulturális és Környezetvédő Egyesület segítségével. A legnagyobbat fűszer- és gyógynövényekkel ültettük be. A növények nevét táblákon tüntettük fel, és tervezzük a kert megismerését segítő, ismertető füzet kihelyezését is. Célunk a fűszer- és gyógynövények megismertetése, a termesztési feltételek, jótékony hatásuk és felhasználhatóságuk bemutatása látogatóink számára. A fűszer- és gyógynövénykertet óvodai, iskolai foglalkozásokhoz, zöldkönyvtári rendezvények megtartásához is használjuk, részben ismeretterjesztésre, részben érzékenyítésre. A termesztés fázisaival párhuzamosan (szak)előadásokkal, tanácsokkal és szakirodalommal bővítjük a helyi közösség tagjainak ismereteit, és segítjük az első önálló lépéseket. A könyvtári herbakert fenntartása a közösségi kertek elve szerint történik: a közös termesztést közös szüret, illetve szárítás követi, majd a növények otthoni felhasználásra ingyen elvihetők. (19. ábra)

Minta tankert és tankert

Bár az iskolai tankertek létesítése az utóbbi években egyre fontosabbá vált az oktatási intézmények életében, a lakótelepi iskolákra jellemző betonozott udvarokon nem mindenhol adott a lehetőség kivitelezésükre. Könyvtárunk vállalta, hogy

19. ábra Fűszer- és gyógynövénykert az Ezüsthgyi Könyvtárban

külön erre a célra minta tankerteket létesítünk. A három magaságys közül kettőt évente újraültetünk haszonnövényekkel, részben a magkönyvtár magjaiból nevelt, részben az olvasóink által adományozott palántákkal. Itt is névvel ellátott táblák segítik a növények felismerését, ahogy a fűszerkertben. A minta tankerteket elsősorban az óvodai, iskolai foglalkozásokhoz, könyvtári természetismereti programokhoz használjuk, ahol a gyerekek és a fiatalok növényismereti tudásukat gazdagíthatják, de szerves része a felnőtteknek és családoknak szóló öko programoknak is. Fontos szerepük van a hozzánk látogató gyerekek ismereteinek fejlesztésében, valamint a környezetvédelemre és a felelősségtudatra nevelésében. A minta tankerteket szintén közösségi alapon működtetjük, de igény esetén ingyenesen rendelkezésre bocsátjuk óvodai csoportok vagy iskolai osztályok számára a tanév teljes időtartamára, azaz tavasztól-őszig az aktuális „örökbefogadó” csoport gondozza a kertet. A mintakertek vetési időszakától a betakarítási időszakig (március – október) elérhetőek. (20. ábra)

Herbateázó

A fűszer- és gyógynövénykert ötletéből kiindulva, egyben az egészséges táplálkozás fontosságát hirdelve, herbateázó kényelmi szolgáltatást indítottunk. Gyógynövény teakeverékekből gyógytea készítését és fogyasztását nyújtjuk ingyen a látogatók részére a hideg hónapokban a könyvtári tartózkodás ideje alatt. A gyógytea-alapkészletet gyógynövényboltokból szereztük be, de a teázó valójában közösségi alapon működik, vagyis az olvasóktól ajándékba kapott teafüvekkel, mézzel egészült ki

20. ábra Minta tankert az Ezüsthgyi Könyvtárban

a választék. A herbateázó szekrény mellett gyógy- és fűszernövényekről szóló ismeretterjesztő könyveket helyeztünk el, szintén a meglévő ismeretek bővítésére, vagy újak megszerzésére. Ez a szolgáltatásunk a kezdetektől nagy népszerűségnek örvendett, amit azonban a koronavírus-járvány megjelenésével beszüntettünk, azonban mára (a fokozott egészségügyi előírások betartásával) újból elindítottunk. (21. ábra)

Limonádézó

A télen herbateázóként működtetett szolgáltatás nyáron limonádézó szolgáltatásra vált. A herbateázó szekrényt a veranda alá kigurítva frissen készült, hideg limonádé fogyasztását tesszük lehetővé látogatóink és a rendezvényeken résztvevők számára ingyen. Érdekessége, hogy a limonádét mindenki saját ízlése szerint ízesítheti a herbakertünkben külön erre a célra, balkonládákban nevelt citromfűvel és mentával. Az éppen termő balkonládát a limonádézó mellé helyezzük, majd miután „leszüretelték”, felvisszük a kertbe megerősödni és lehozunk egy másik, termő balkonládát. Ezzel a forgórendszerrel tudjuk egész nyáron biztosítani a friss citromfűvet és mentát. A limonádézó is hamar népszerű lett, olyannyira, hogy citromot és

21. ábra Herbateázó az Ezüsthgyi Könyvtárban

mentanövényeket is kaptunk ajándékba a látogatóktól a szolgáltatás támogatására. Sajnos a pandémia miatt ezt a szolgáltatásunkat is felfüggesztettük. (22. ábra)

Magkönyvtár

A könyvtárak mint a szellemi tudásvagyon gyűjtői, feldolgozói, őrzői és szolgáltatói évszázadok óta teljesítik küldetésüket. A magbankokat szintén saját szakterületük „vagyonának” gyűjtése, a ritka leletek mentése, a növényvilág fajtáinak megőrzése vezérli. A magkönyvtár egy speciális kezdeményezés, ami a fenntartható fejlődés célkitűzéseit szolgálja könyvtári környezetben. A magkönyvtárak a magbankok és könyvtárak ötvözetei. Céljuk a helyi közösségekre, a vonzaskörzet lakosaira alapozva a tájfajta növényvilág megőrzése, a magok adományozásának és cseréjének segítése, az otthon termesztett haszon-, dísnövény és a hobbikertészkedési kedv erősítése, a növénynevelés lépéseinek támogatása, valamint a közösségépítés. Egyben megalapozzák és erősítik a természetes és termesztett növényvilág iránti felelősséget, a környezet- és klímatudatosságot. Magkönyvtári szolgáltatásunk egyedülálló az országban. A magkönyvtár működése hasonló a dokumentumok kölcsönzési elvéhez. A kölcsönzés jelen esetben azt jelenti, hogy

22. ábra Limonádézó az Ezüsthelyi Könyvtárban

a vetés időszakában ingyen elvihető a magcsomagok, de a termő időszak végével, a magfogás után ugyanazt a mennyiséget vissza kell adni. Abban az esetben, ha nem magtermő a növény, akkor más magot is elfogadunk. A magcsomagokban nagyjából egy balkonládányi mennyiségű vetőmag található. Ezeket a magcsomagokat katalóguskártyára tűzzük, amely tartalmazza a termesztéshez nélkülözhetetlen információkat. A kölcsönzést a kölcsönzőkártya, valamint könyvtári nyilvántartás segítségével regisztráljuk. A szolgáltatást igénybe vehetik a beiratkozott olvasók és látogatók egyaránt. Érdekessége ennek a szolgáltatásnak, hogy inverz módon indult, tehát nem a kölcsönzéssel, hanem a magok bekérésével. 2019 ősszel kértük meg a látogatókat arra, hogy akinek felesleges vetőmagja van, az adományozzon az induló magkönyvtár számára. A felhívás hatalmas lelkesedést és adományozási kedvet váltott ki, akkor is és azóta is nagy mennyiségben érkeznek a magok könyvtárunkba. A magkönyvtár induló állománya 88-féle vetőmag 750 csomag mennyiségben volt. Sajnos a pandémiás időszak miatt ez a szolgáltatásunk 2020-ban csak rövid ideig, 11 napig volt elérhető, ahogy 2021-ben is a késői, május 11-i nyitásnak köszönhetően nem tudott a teljes vetési időszakban működni. 2022 volt az első olyan éve a szolgáltatásnak, amikor az elsődleges és másodlagos vetési időszakban is kölcsönözhetőek voltak a vetőmagok. Az elmúlt évek kölcsönzési adatai, bár a fent említett körülmények miatt nem összehasonlíthatók, mégis jelzik a meglévő érdeklődést a látogatóközönségünkben. (23–24. ábra)

Növényadoptáló pont

Új szolgáltatásunkat látogatóink kérésére hoztuk létre. Többen kerestek meg minket azzal, hogy kertjükben, közösségi kerti parcellájukban, balkonkertükben ... stb. a tavaszi palántaegyelés, illetve az őszi kertrendezés során sok növénytövet, palántát, hagymát, gumót kell kiszedni és kidobás vagy komposztálás helyett szívesebben adnák tovább másoknak. Könyvtárunk örömmel segített ebben, így a magok mellett 2020-tól már a látogatók által adományozott növényhagymákat, illetve palántákat is befogadunk, amit a megfelelő információkkal ellátva ingyen továbbadunk az érdeklődőknek. A könyvtárosok felelőssége, információgyűjtő és

23. ábra Magkönyvtár az Ezüsthegyi Könyvtárban

24. ábra Kölcsönzés után visszahozott magok

-rendszerező kompetenciái alapvető fontosságúak abban, hogy minden esetben szolgáltatassunk elegendő információt a növényekről, hiszen csak ezek alapján tudják a kevésbé gyakorlott kertészek eldönteni, érdemes-e egyáltalán elvinni a növényt. A szolgáltatás szezonális: jellemzően tavasszal és ősszel érkeznek a „kis árvák”. A föld nélküli töveket és palántákat vízkultúrásan gondozzuk addig, amíg gazdára nem találunk. (25. ábra)

Kerti notesz

A notesz az Ökosarokban kialakított, az aktuális havi kerti teendőket és lehetőségeket összegző információszolgáltatás és ahhoz szorosan kapcsol-

ódó irodalomajánló. 2022. júniustól elérhető, amit szintén látogatóink kérésére indítottunk el, mivel sokan köztük kezdő kertészként ismerkednek a növénytermesztés és virágnevelés szépségeivel, sokszor azonban az ehhez szükséges gyakorlati információk hiányában, ami korábban egy család történetében generációról generációra szállt. Szolgáltatásunkkal ezt az űrt kívánjuk bizonyos fokig betölteni, ezzel is támogatva és bátorítva kezdő kertész olvasóinkat. (26. ábra)

Könyvtár vagyunk, csak egy kicsit másképp. Minden döntésünkkel azt szolgáljuk, hogy megvalósítsuk a könyvtári és zöldkönyvtári szolgáltatások harmonikus egységét. Egy olyan komplexi-

25. ábra Növényadoptáló pont az Ezüsthegyi Könyvtárban

26. ábra Kerti notesz az Ezüsthegyi Könyvtárban

tást, ahol a környezettudatos működés és szemlélet áthatja a könyvtári célokat. Mi sem fejezhetné ki ezt a törekvést jobban, mint könyvtárunk jelmondata: „Könyvtár a kertben, kert a könyvtárban”.

A fenntartható fejlődés és a könyvtárak kapcsolata téma iránt hazánkban is fokozódik az érdeklődés. Ennek bizonyítékai azok a szakmai napok, konferenciák és műhelyek, melyek egyre gyakrabban szerepelnek a hazai rendezvénypalettán. A szekszárdi Zöldkönyvtári találkozó 2022. április 21. és 22.

között egyike volt ezeknek a kezdeményezéseknek. A zöldkönyvtárakat és zöldülő célokat kitűző könyvtárakat összefogó konferencia körképet adott a hazai helyzetről és a lehetőségek tárházát vonultatta fel. Legfontosabb eredménye mégis az volt, hogy együttműködési megállapodás született az érintett könyvtárak között a közös munka további lehetséges kereteiről, a hálózatba tömörülés útjáról, a kapcsolatrendszer előnyeiről, valamint a zöldkönyvtárakra váró szakmai feladatokról.

Hivatkozásjegyzék

- 1 Horváth, P. *Nagy-Budapest létrejöttének hatásai a kerületre*, In: Népešs, N. (szerk.) Óbuda története, Óbudai Múzeum, Budapest, 2020.
- 2 Forrás: <https://www.ksh.hu/apps!/cp.hnt2.telep?nn=18069> . (Utolsó elérés: 2022. 06. 26.)
- 3 Szekeres, P. M. *Falu a panel árnyékában. A Szent József Ház Békásmegyert-Ófalu szíve*, Óbudai Anziks, 2(3), pp. 42–47, 2016.

Irodalom

- Brém, Zs., Dubniczky, Zs. *Környezetbarát fenntarthatóság a könyvtárakban*, Kézirat. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest, 2015.
- Dubniczky, Zs. *Magok a könyvtárban*, Könyv, könyvtár, könyvtáros, 27(1), p. 12-25, 2018.
- Tartlós, I. *Szülőfalunk Békásmegyert: krónika – történetek – szakások*, Braunhaxler” Német Hagyományokat Ápoló Egyesület, Budapest, 1997.

Forrásjegyzék

- Óbudai Platán Könyvtár honlapja: <https://platankonyvtar.hu/>
- Óbudai Platán Könyvtár facebook oldala: <https://www.facebook.com/platan.konyvtar/>
- Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthegyi Könyvtárának honlapja: <https://platankonyvtar.hu/fiokkonyvtar/>
- Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthegyi Könyvtárának facebook oldala: <https://www.facebook.com/ezusthegyikonyvtar/>
- Békásmegyert a Wikipédia oldalán: <https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9k%C3%A1smegyert>
- Ófalu honlapja: <https://www.ofalu.hu/>
- Tolna Megyei Illyés Gyula Könyvtár honlapja: <https://www.igyuk.hu/>
- Zöldkönyvtári találkozó Szekszárdon: https://szekszardihirek.hu/A_zoldkonyvtarak_kepviselei_talalkoztak_egy_ketnapos_eszmece-re-re_varosunkban/
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége honlapja: <https://www.ifla.org/>
- IFLA Environment, Sustainability and Libraries Section (ENSULIB) honlapja: <https://www.ifla.org/units/environment-sustainability-and-libraries/>
- IFLA-ENSULIB Green Library Award honlapja: <https://www.ifla.org/g/environment-sustainability-and-libraries/ifla-green-library-award/>

A szerző és forrás megnevezése nélküli képek Szépvölgyi Katalin képei.

Az intézmény elérhetőségei:

Óbudai Platán Könyvtár

1031 Budapest, Arató Emil tér 1.
 e-mail: platan@kszki.obuda.hu
 honlap: <https://platankonyvtar.hu/>
 Facebook: <https://www.facebook.com/platan.konyvtar/>
 igazgató: Póczte Márta
pocze.marta@kszki.obuda.hu

Óbudai Platán Könyvtár Ezüsthegyi Könyvtára

1038 Budapest, Ezüsthegy u. 16.
 E-mail: platanf@kszki.obuda.hu
 Honlap: <https://platankonyvtar.hu/fiokkonyvtar/>
 Facebook: <https://www.facebook.com/ezusthegyikonyvtar/>

Beérkezett: 2022. szeptember 19.

Szépvölgyi Katalin

könyvtárvezető

E-mail: szepvolgyi.katalin@kszki.obuda.hu